

Боднар О. А., кандидат економічних наук, асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0002-0152-4290

e-mail: bodnarolena1606@gmail.com

Гринчук Ю. В., здобувач вищої освіти, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Бережанський С. О., здобувач вищої освіти, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Особливості фінансування санаційних заходів

Анотація. У статті розглянуто поняття «санація»; виявлено причини кризової ситуації на підприємстві та розкрито зовнішні та внутрішні фактори впливу на кризу підприємства; досліджено сутність класичної моделі санації; розглянуто типи санаційних заходів; виявлені особливості фінансування санації підприємства та обґрунтовані переваги та недоліки проведення санації на підприємстві. Зазначено методи фінансування санації за рахунок власних та залучених джерел; на прикладі конкретного підприємства (ПАТ «Суміхімпром»), що знаходиться в стадії санації, розглянуто особливості санаційної стратегії та визначено шляхи фінансування санаційних заходів та подолання фінансової кризи (власні ресурси). Узагальнено, що попри складність санаційних процедур, санація залишається одним з головних інструментів з попередження банкрутства підприємств.

Ключові слова: санація; досудова санація; судова санація; банкрутство.

Bodnar Olena, PhD (Economics), Assistant Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Hrynychuk Yuliia, student, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Berezhanskyi Serhii, student, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

Features of Financing Remedial Measures

Abstract. Introduction. The main way of improving the financial condition of domestic enterprises is through remedial activities that allow most enterprises to return to solvency and profitability, which in turn contributes to the improvement of the state financial system.

Purpose. The study of rehabilitation is needed to identify the method of covering current losses and eliminating their causes, restoring or preserving liquidity and solvency, reducing all types of debt, improving the structure of working capital and the formation of funds of financial resources required for the remedial activities of an industrial nature.

Results. The article considers the concept of "rehabilitation," and identifies the causes of the crisis situation in the enterprise and internal and external factors of influence on the crisis of the enterprise. The essence of the classical model of rehabilitation, the types of remedial measures to the peculiarities of financing of the company reorganization and the advantages and disadvantages of reorganization in the enterprise. These methods of financing rehabilitation through the company's and borrowed sources. For example, a particular company (PJSC "Sumykhimprom"), which is under rehabilitation, the peculiarities of remedial strategies and identified ways of funding the remedial measures and to overcome the financial crisis (own resources). Generally, despite the complexity of the remedial procedures, rehabilitation remains one of the main tools for the prevention of the bankruptcy of enterprises.

Conclusions. Despite the complexity of sanitation procedures, sanitation remains one of the main tools for the prevention of insolvency of enterprises. An effective anti-crisis policy in many respects depends on the timely assessment of the financial condition to determine the likelihood of a possible bankruptcy of the enterprise. Rehabilitation is an essential part of management, which aims to exit from the crisis and renew its vitality. Subject to the timely readjustment (improvement) or restructuring, these companies can pay off debt and continue operations.

Keywords: rehabilitation, pre-trial rehabilitation, reorganization by court decision, bankruptcy.

JEL Classification: G32, G 33.

Постановка проблеми. Основним способом оздоровлення фінансового стану вітчизняних суб'єктів господарської діяльності являється санація, яка дозволяє відновити платоспроможність та прибутковість більшості підприємств, що сприяє оздоровленню державної фінансової системи.

Вивчення особливостей проведення санації являється необхідним для виявлення методу покриття поточних збитків і усунення причин їх виникнення, відновлення чи збереження ліквідності й платоспроможності підприємства, скорочення усіх видів заборгованостей, покращення структури

оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничого характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Необхідність розробки заходів щодо подолання банкрутства та фінансового оздоровлення підприємств привернула увагу ряду вчених, серед яких слід виділити таких як В. Деркач, М. Лагун, С. Вовк, В. Мартинець, В. Костецький, К. Багацька та інші, проте визначення потреби в ресурсах для оздоровлення підприємств залишається актуальним і сьогодні.

Формулювання цілей дослідження. Метою роботи є дослідження особливостей фінансування санації підприємства, для чого поставлені наступні задачі: виявити причини кризової ситуації на підприємстві та розкрити зовнішні та внутрішні фактори впливу на кризу підприємства; схарактеризувати сутність санації; розглянути типи санаційних заходів; обґрунтувати переваги та недоліки проведення санації на підприємстві; розкрити методи фінансування санації.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування.

Причинами настання кризової ситуації вітчизняних

підприємств є не лише вплив факторів зовнішнього середовища, а й низький рівень менеджменту, у першу чергу фінансового, адже для того, щоб запобігти кризовому стану, підприємство потребує своєчасного фінансового аналізу та розробки стратегії виробництва. Банкрутство, як економічне явище, є невіддільним елементом ринкової економіки, на який впливає низка факторів. Їх можна розділити на зовнішні та внутрішні (рис. 1).

Для запобігання банкрутству підприємства виникає потреба у проведенні санації. У нормативно-правовій літературі поняття санації трактується так: «санація – це система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника» [1].

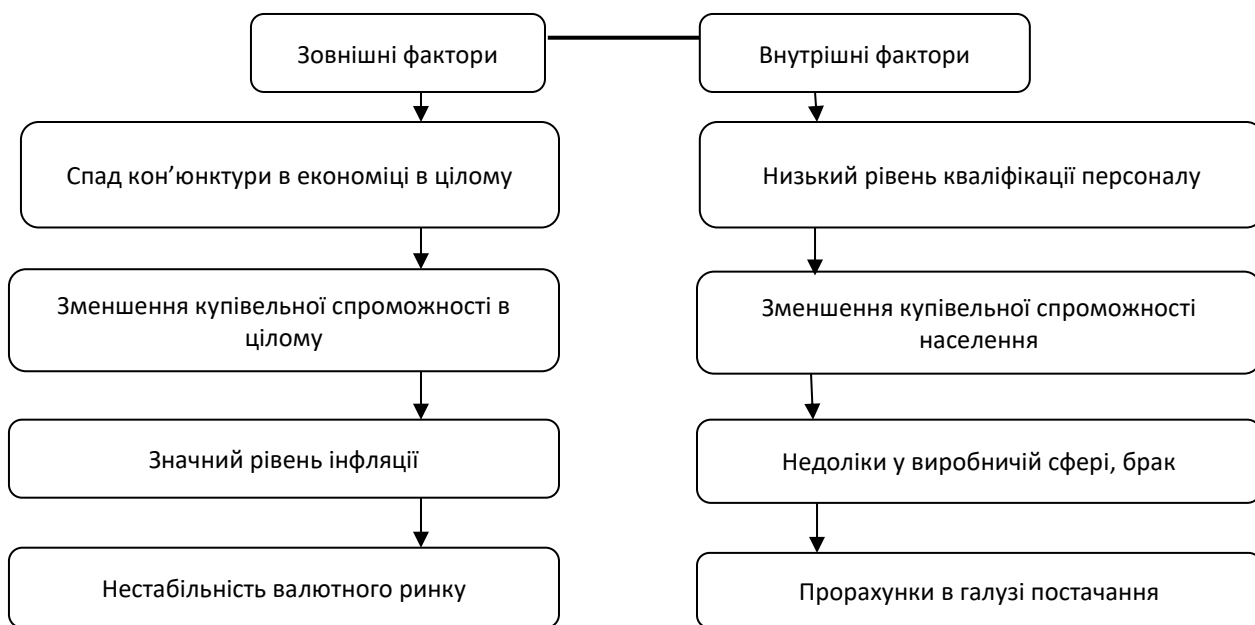

Рисунок 1 – Зовнішні та внутрішні фактори банкрутства

Джерело: представлено авторами на основі [1]

Санація є найефективнішим способом запобігання банкрутства, її метою є: формування фінансових ресурсів, поліпшення структури капіталу, покращення конкурентоспроможності, платоспроможності, відновлення прибутковості та ліквідності, покриття поточних збитків, скорочення заборгованості.

Крім того, варто зазначити, що санація підприємства проводиться в наступних випадках:

– ініціатива керівника. У такому разі процедура санації не припускає звернення до суду. Підприємство самостійно застосовує зовнішню допомогу для поліпшення економічного стану;

– ініціатива компанії при зверненні в судові органи, при цьому до звернення додаються умови санації;

– винесення ухвали про санацію судом після звернення кредиторів.

Отже, можна виділити два види санації боржника: – досудова санація (проводиться до відкриття господарським судом справи про банкрутство з письмової згоди власників боржника та відповідно до плану санації);

– судова санація (назначений судом керівник санації бере на себе всі функції управління боржником, а керівництво підприємства звільняється).

Санація може відбуватися злиттям підприємства, яке перебуває на межі банкрутства, з потужною компанією, випуском нових акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу, збільшенням банківських кредитів і наданням урядових субсидій,

перетворенням короткострокової заборгованості на довгострокову, повною або частковою купівлею акцій підприємства. Санаційні заходи можна умовно поділити на чотири типи (табл. 1).

Таблиця 1 Типи санаційних заходів

Типи санаційних заходів	Характеристика типів санаційних заходів
Фінансово-економічні	Відображають фінансові відносини, що виникають у процесі мобілізації та використання внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел оздоровлення підприємств
Соціальні	Створення та фінансування системи перепідготовки кадрів, пошук і пропозиція альтернативних робочих місць, додаткові виплати з безробіття, надання звільненим працівникам позик тощо
Організаційно-правові	Спрямовані на удосконалення організаційної структури підприємства, організаційно-правових форм бізнесу, поліпшення якості менеджменту, звільнення підприємства від непродуктивних виробничих структур, поліпшення виробничих стосунків між членами трудового колективу. Можлива санація зі збереженням наявного юридичного статусу підприємства-боржника або санація зі зміною організаційно-правової форми та юридичного статусу підприємства
Виробничо-технічні	Пов'язані з модернізацією та оновленням виробничих засобів, зі зменшенням простоїв та підвищенням ритмічності виробництва, скороченням технологічного часу, поліпшенням якості продукції, що випускається, пошуком санаційних резервів у сфері виробництва.

Джерело: представлено авторами на основі [3]

З метою забезпечення цілісності системи процедур з фінансового оздоровлення підприємства-боржника доцільно дотримуватись класичної моделі санації (рис. 2), яка являє собою послідовний перелік основних етапів і заходів, що передбачається здійснювати в ході фінансового оздоровлення підприємства.

Конкретизація програмних заходів наводиться в плані санації. Основним документом з фінансового

оздоровлення підприємства є бізнес-план, у якому зазначаються процеси зміни підприємства, деталізується, яким чином керівництво підприємства має намір перебороти кризову ситуацію, що виникла на підприємстві, намітити конкретні шляхи попередження банкрутства.

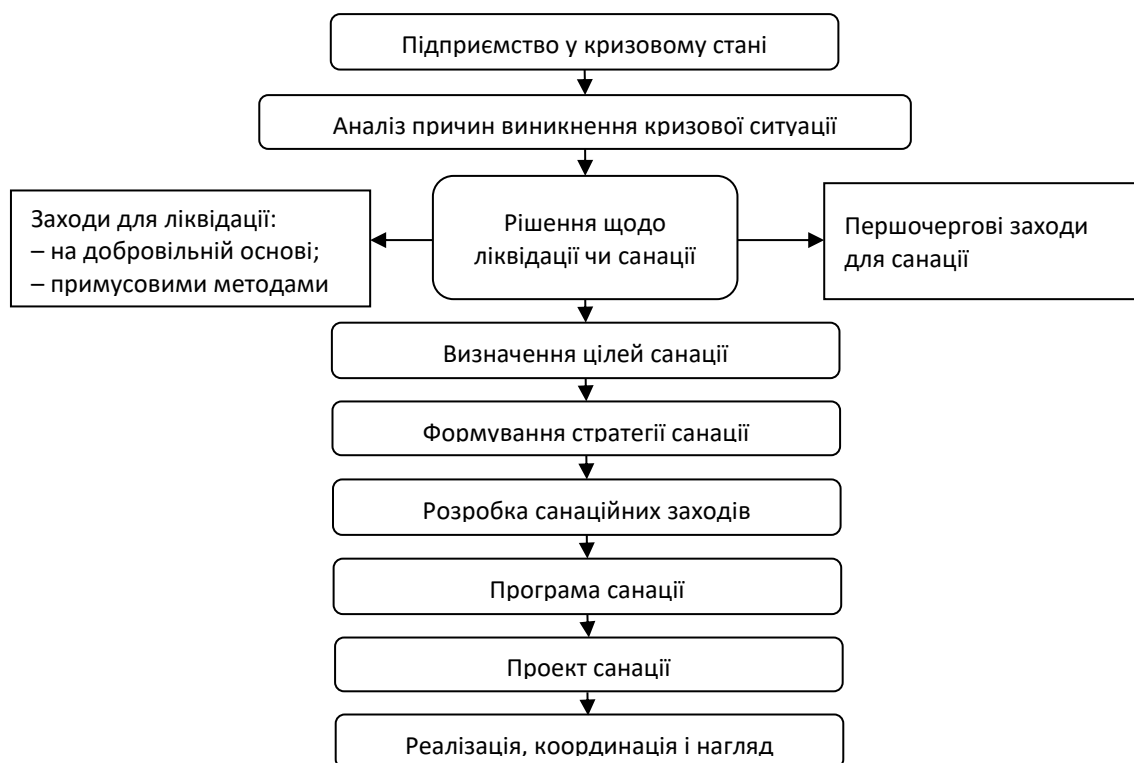

Рисунок 2 – Класична модель санації

Джерело: представлено авторами на основі [4]

Згідно з класичною моделлю санації, процес фінансового оздоровлення підприємства починається з виявлення фінансової кризи. Наступним етапом санації є проведення аналізу настання фінансової кризи. На основі комплексного аналізу господарської діяльності підприємства визначаються зовнішні та внутрішні фактори кризи. Під час аналізу застосовують експертну діагностику фінансово-господарського стану підприємства, визначаються його сильні та слабкі сторони. Якщо підприємство знаходиться в кризі, яка несумісна з продовженням його діяльності, приймається рішення про його ліквідацію, в іншому випадку приймають рішення про розробку санаційної

концепції з метою проведення фінансового оздоровлення.

Необхідно звернути увагу на те, що санація здійснюється через реалізацію виробничо-технічних заходів та, як правило, супроводжується фінансовими заходами, такими як залучення інвестицій або кредитів, без яких практично не можливо реорганізувати виробництво.

Розпочинаючи санацію на підприємстві, менеджер повинен запланувати шляхи забезпечення її фінансування. Джерела фінансування санаційних дій умовно поділяють на внутрішні та зовнішні (рис. 3).

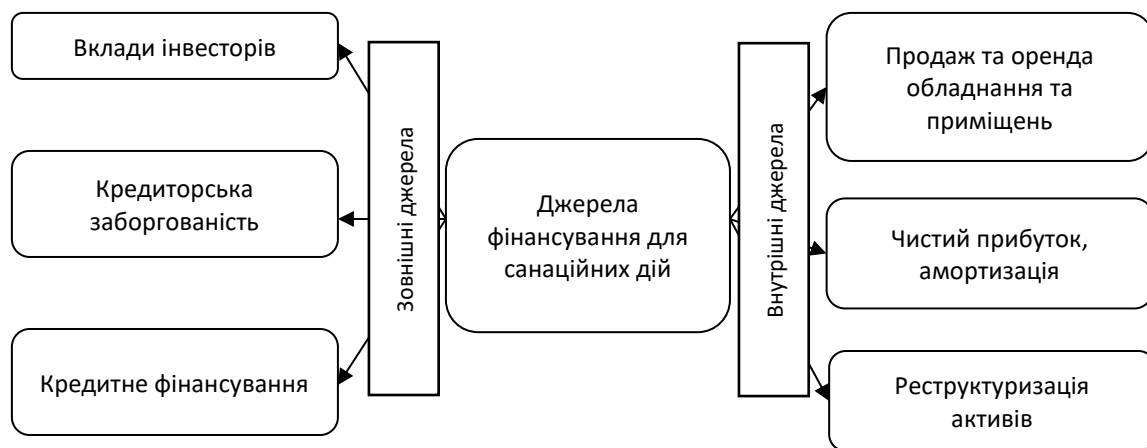

Рисунок 3 – Зовнішні та внутрішні джерела фінансування санаційних дій

Джерело: представлено авторами на основі [6]

Джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики або на умовах власності, на поворотній або безповоротній основі.

За джерелами фінансових ресурсів розрізняють автономну і гетерономну санації:

– автономна санація передбачає фінансування оздоровлення корпорації за рахунок її власних ресурсів і коштів, наданих власниками; санація без залучення додаткових фінансових ресурсів (може приймати такі форми: зменшення номінального капіталу корпорації, конверсія власності в борг, конверсія боргу у власність, пролонгація терміну сплати заборгованості, добровільне зменшення заборгованості, самофінансування) [6];

– гетерономна (зовнішня) санація характеризується участю в ній сторонніх осіб, в тому числі банків, інших кредиторів, клієнтів, держави; санація із залученням нового фінансового капіталу (альтернативна санація зменшення номінального капіталу з наступним його збільшенням; безповоротна фінансова допомога власників; безповоротна фінансова допомога персоналу; емісія облігацій, залучення додаткових позик) [6].

Враховуючи, що процедура відновлення платоспроможності не є простою та вимагає детального розгляду ситуації, санація має свої переваги та недоліки.

Переваги проведення санації підприємства:

- процес санації є простішим за процес ліквідації;
- термін – до року;
- можливість відновлення роботи підприємства.

Недоліки проведення санації підприємства:

- план процедури вимагає схвалення не менше 50% голосів членів комітету кредиторів;
- неможливість відкликати заяву при відкритій в суді справі про банкрутство;
- після відновлення в деяких випадках доводиться повертати борги [2].

Розглянемо стратегію дій санації на прикладі ПАТ «Сумихімпром», що виготовляє: мінеральні добрива, коагулянти та добавки до цементу, кислоти, двоокис титану та пігменти, та інші види хімічної продукції.

Розраховані показники фінансового стану ПАТ «Сумихімпром» свідчать про те, що підприємство має кризовий стан, тому основними завданнями даного суб'єкта господарювання в процесі санації повинні бути:

- постійний моніторинг фінансових потоків;
- виявлення і реалізація резервів, які дозволяють зменшити залежність підприємства від зовнішніх джерел;
- оцінка і розробка заходів, спрямованих на прискорення, уповільнення чи скорочення руху грошових потоків;

– підвищення обсягу чистого грошового потоку від господарської діяльності.

Вдосконалення санаційної програми ПАТ «Сумихімпром» відповідно до санаційної стратегії відбувається за такими напрямками:

1. Мобілізація внутрішніх ресурсів. Збільшення грошових надходжень від реалізації продукції при зменшенні потреби в капіталі. Напрямом мобілізації внутрішніх резервів фінансової стабілізації також є реструктуризація активів. До заходів реструктуризації активів належать також зворотний лізинг шляхом конверсії власності в борг, фінансовим забезпеченням при цьому може бути кредитування.

2. Реструктуризація капіталу дасть змогу ПАТ «Сумихімпром» сформувати базову структуру капіталу. Під поняттям «базова структура капіталу» розуміють співвідношення між позиковим і власним капіталом, з яким компанія планує нарощувати капітал.

Можна констатувати про можливість покращення фінансового стану ПАТ «Сумихімпром» та структури джерел фінансових ресурсів без залучення додаткових джерел фінансування. Реструктуризація пасиву балансу є першим етапом на шляху до залучення додаткових фінансових ресурсів із зовнішніх джерел – коштів акціонерів та кредиторів.

План санації ПАТ «Сумихімпром» ґрунтується на оптимізації структури капіталу, яка має бути спрямована на підвищення частки власного капіталу, а саме прибутку, через неможливість залучення кредитів. Але якщо взяти за мету підвищення рентабельності власного капіталу, то теоретично найкращим варіантом є залучення позик. Проте існують обмеження за коефіцієнтом платоспроможності, який не дозволяє збільшити позиковий капітал без збільшення оборотних активів. Збільшення питомої ваги оборотних активів дозволяє збільшити позиковий капітал, зменшити власний і зберегти платоспроможність. Рентабельність капіталу тим більша, чим нижча його сума і вищий прибуток, а при заміні власного капіталу позиковим вона підвищується. Станом на вересень 2019 року у ПАТ «Сумихімпром» термін дії санації було подовжено [5]. Отже, після аналізу плану санаційних заходів на ПАТ «Сумихімпром» можна визначити, що в зазначеному суб'єкті господарювання здійснюється судова санація, адже розпочата вона за рішенням суду; вона є автономною, оскільки фінансування відбувається його власними ресурсами і коштами.

Особливий вид санації – це санація за державної фінансової підтримки. Держава може фінансувати санаційні заходи на поворотній або безповоротній основі, іноді може вдаватися до непрямих методів проведення санації: податкові пільги, створення особливих умов і т. і. [8].

Досліджуючи особливості санації в акціонерних товариствах, зазначимо, що для таких підприємств одним із методів збільшення статутного капіталу може

бути здійснення внесків учасників та засновників, тобто додаткова емісія акцій.

До основних витрат на здійснення емісії відносяться:

- оплата послуг аудиторів;
- оплата послуг фінансових посередників;
- витрати на друкування бланків цінних паперів;
- витрати на оплату державного мита при реєстрації емісії;
- оплата послуг незалежного реєстратора.

Вибір зазначених заходів залежить від причин, які породжують небезпеку банкрутства. Особливе значення для фінансової служби підприємства має сукупність заходів з попередження банкрутства, які вона зобов'язана реалізувати. Заходи щодо запобігання банкрутству підприємства повинні враховувати ефективне управління його фінансами і виробництвом, правильним визначенням стратегічних цілей і тактики їх реалізації.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено:

1. Одним з найважливіших ризиків суб'єкта господарювання можна вважати його банкрутство. Саме через неможливість надання гарантії безумовно прибуткової, безпроблемної діяльності, для попередження банкрутства були виявлені та рекомендовані методи та заходи, що спрямовані на подолання кризи підприємства та виведення його з кризового стану.

2. Через недостатність належного теоретико-методичного забезпечення процесу санації, дефіцит кваліфікованого фінансового менеджменту та інші суб'єктивні та об'єктивні причини, багато потенційно життєздатних підприємств, у тому числі тих, що належать до пріоритетних галузей народного господарства України, стають потенційними банкрутами.

3. Попри складність санаційних процедур, санація залишається одним з головних інструментів з попередження неспроможності підприємств. Санація є неодмінною частиною менеджменту, яка спрямована на вихід підприємства з кризового стану та відновлення його життєздатності. За умови проведення своєчасної санації (оздоровлення) чи реструктуризації такі підприємства можуть розрахуватися з боргами і продовжувати свою діяльність.

4. Проведення ефективної антикризової політики багато в чому залежить від своєчасно та правильно проведеного оцінювання фінансового стану та визначення ймовірності можливого банкрутства підприємства. Правильне оцінювання неможливо провести без необхідної й достовірної інформації, яка відображається в бухгалтерській (фінансовій) звітності підприємства. За результатами проведеного оцінювання визначають напрями вдосконалення стану організації, проте в кожному випадку вони характерні для певної організації.

5. Основними джерелами фінансування санації можуть бути власні ресурси або кошти, надані власниками та іншими особами, а також залучені грошові ресурси на умовах позики чи власності, на поворотній та безповоротній основі.

6. Органи державної влади також повинні брати безпосередню участь та надавати підтримку підприємствам, які опинились у скрутному становищі, адже їх зацікавленість матиме позитивний вплив на розвиток окремих галузей та національної економіки загалом.

Література:

1. Про відновлення платоспроможності боржника та визнання його банкрутом: Закон України від 30 лип. 1999 р. №784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>. (дата звернення: 30.09.2019).
2. Деркач В. М., Ковтиш О. О. Проблеми аналізу фінансового стану підприємств. *Економічна наука*. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1982> (дата звернення: 30.09.2019).
3. Лагун М. І. Комплексна оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності економічного суб'єкта. *Бухгалтерський облік*. 2015. URL: www.nbuv.gov.ua. (дата звернення: 30.09.2019).
4. Хромушина Л. А. Фінансовий механізм антикризового управління підприємствами. *Глобальна економіка*. 2015. URL: <http://www.global-national.in.ua> (дата звернення: 30.09.2019).
5. Вовк С. Л. Управління фінансовою санацією підприємства: навч. посіб. Вид. 1-ше, Ніка-Центр, 2006. 248 с.
6. Мартинець В. В. Особливості антикризового управління промисловим підприємством. *Економічний аналіз*. 2015. №11. С. 48-54.
7. Костецький В. В. Особливості здійснення фінансового оздоровлення підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. 56 с.
8. Мельник О. І. Особливості розробки антикризових програм діяльності сільськогосподарських підприємств. *Modern economics*. 2018. № 12. С. 146-151.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1999). On the resumption of the debtor's solvency and declaring him bankrupt (№784, July 30). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
2. Derkach, V. M. & Kovtysh, O. O. (2014). Problems of analysis of financial state of enterprises. *Economichna nauka*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1982>.
3. Lagun, M. I. (2015). A comprehensive assessment of the effectiveness of financial economic activity of the economic entity. *Bukhhalters'kyi oblik*. Retrieved from www.nbuv.gov.ua.
4. Khromushina, L.A. (2015). Financial mechanism of crisis management of enterprises. *Global economy*. Retrieved from <http://www.global-national.in.ua>.
5. Vovk, S. L. (2006). *Upravlinnya finansovoyu sanatsiyeyu pidpryyemstva*. Nica Center. [in Ukrainian].
6. Martynets, V. V. (2015). Features of crisis management of industrial enterprise. *Ekonomicznyy analiz*, 11, 48-54 [in Ukrainian].
7. Kostetsky, V. V. (2016) Features of realization of financial improvement of the enterprise. *Ekonomicznyy analiz* [in Ukrainian].
8. Melnyk, O. I. (2018). Features of development of anti-crisis programs of activity of agricultural enterprises. *Modern economics*, 12, 146-151.

